

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ נבצרים, תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 022281
נספח: לשאלה 14 (תצלום ותרשים)

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

**לכיתות י"ב
ולבוגרים**

היסטוריה

תוכנית ישנה – 70%

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
בחר בשלושה פרקים וענה על השאלות על פי ההנחיות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

שים לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

פרק ראשון (33 1/3 נקודות)

אם בחרת בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:

ממדינת מקדש לעם הספר – בית שני (שאלות 1–3)

או

ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4–6) או פראג (שאלות 7–9)

ממדינת מקדש לעם הספר – בית שני (33 1/3 נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1–3.

1. מקור – מירושלים ליבנה

א. לפניך קטע מקור ובו מתוארת שיחה בין רבן יוחנן בן זכאי (ריב"ז) לבין רבי יהושע לאחר חורבן בית המקדש.

פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו, וראה בית המקדש חרב.

אמר ר' יהושע: או לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל.

אמר לו [ריב"ז]: בני, אל ירע לך. יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה.

ואיזה זה? גמילות חסדים. שנאמר 'כי חסד חפצתי ולא זבח' (הושע ו', ו').

(אבות דרבי נתן, מהדורת שכטר, נוסח א', פרק ד')

על פי הקטע, הצג את המשבר שנוצר בחברה היהודית בעקבות חורבן בית המקדש, והסבר את דרך ההתמודדות

שהציע רבן יוחנן בן זכאי. (18 נקודות)

ב. הסבר שתיים מן התקנות של חכמי יבנה.

הצג את אחת ממוסדות ההנהגה של חכמי יבנה, והסבר את התרומה של מוסד זה לעיצוב חיים יהודיים בלי

בית המקדש. (15 1/3 נקודות)

2. השלטון הרומאי בארץ-ישראל

א. מהי מדיניות השלטון העקיף ("מלך חסות") שנקטו הרומאים?

הסבר כיצד שירתה מדיניות זו את האינטרסים של רומא. הבא שני הסברים. (17 נקודות)

ב. הסבר פעולה אחת של הורדוס שנועדה לחזק את תמיכת היהודים בשלטונו, ופעולה אחרת שלו שנועדה לחזק

את תמיכת הרומאים בשלטונו. (16 1/3 נקודות)

3. המרד הגדול

א. הצג שני מאפיינים של שלטון הנציבים הרומאים, ותאר את ההשפעה של מאפיינים אלה על פרוץ המרד הגדול.

(15 1/3 נקודות)

ב. הסבר גורם אחד למרד הגדול הקשור לתהליכים שהתרחשו בחברה היהודית, והצג את תוצאות המרד הגדול

בתחום הדמוגרפי ובתחום הכלכלי. (18 נקודות)

ערים וקהילות בימי הביניים (1/3 נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד אן פראג.

עיר מדגימה – בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. מקור – מעמדות בח'ליפות המוסלמית

א. מקורות שונים מתארים את איסוף המיסים מ"בני החסות" בח'ליפות המוסלמית.

לפניך קטע מדבריו של איש דת מוסלמי בעניין זה.

ביום התשלום [של המס] יתאספו [בני החסות] במקום ציבורי כגון השוק. בעמידה עליהם לחכות שם במקום הנמוך והמזוהם ביותר. הפקידים המייצגים את החוק יוצבו מעל להם ויעמדו כמאיימים, למען יחשבו בליבם, הם זולתם, כי מטרתנו להשפילם בהעמידנו פנים כאילו יורדים אנו לנכסיהם. הם יבינו כי שוב חסד אנו עושים עימם בקבלנו מידיהם את הג'ז'יה [מס הגולגולת] ונגיח להם בכך. אחרי כן יגרום אחד-אחד אל הפקיד הממונה לקבל תשלום. בעת התשלום יקבל הד'מי [בן החסות] מהלומה ויידחף הצידה למען יחשוב כי ניצל מן החרב בזכות העלבון. זה כך ינהגו ידידי האל, בני דורות ראשונים ואחרונים, עם אויביהם הכופרים.

(מ' פרנקל [עורכת], "מעיל תשבץ" – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, המכון למדעי היהדות,

האוניברסיטה העברית בירושלים והאגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים במשרד החינוך, תשס"ח, עמ' 55-56)

– על פי מה שלמדת, הצג את המעמד המשפטי של היהודים בח'ליפות המוסלמית.

– הסבר כיצד באים לידי ביטוי בקטע שני חסרונות של מעמד זה ויתרון אחד שלו. (17 נקודות)

ב. הצג את החובות של העבד ושל השפחה בח'ליפות המוסלמית, והסבר כיצד כל אחד מהם היה יכול לזכות בחירות.

(1/3 נקודות)

5. התפתחות העיר בעולם המוסלמי

א. הסבר מדוע ערים בח'ליפות המוסלמית התפתחו סמוך למחנות צבא, ומדוע הן התפתחו סמוך לדרכים ראשיות.

(17 נקודות)

ב. הצג שני ביטויים בתחום התרבות, המעידים על המרכזיות של העיר בגדד בעולם המוסלמי במאה התשיעית

ובמאה העשירית. (1/3 נקודות)

6. ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית

א. הצג שניים מן המאפיינים (העקרונות) שעיצבו את מבנה ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית, והדגם אחד מהם.

(16 נקודות)

ב. הרב סעדיה גאון (רס"ג) תרם תרומה חשובה להגות היהודית בתקופתו.

בחר באחד מן הספרים שהוא כתב. מהו התחום שהספר עוסק בו, ומה הייתה מטרת הכתיבה של הספר?

(1/3 נקודות)

עיר מדגימה – פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור – החברה הנוצרית והיהודים

א. לפניך קטע העוסק ביחס של החברה הנוצרית כלפי היהודים.

בליבו של האדם הנוצרי הפשוט נצטייר היהודי כרשע וכבוגד. [...] משהתבונן אדם נוצרי סביבו, ראה כל ימיו - באנגליה, בצרפת, או בגרמניה - אנשים נוצרים מכל עבר, כורעים לצלב, הולכים לכנסייה, נוהגים כראוי לפי השגותיו [תפיסותיו]. הייתה זאת חברה, שמבחינה דתית כל בניה מסכימים בכול. על מוסלמים וכופרים שמעו רק מרחוק. אך סמוך לו, בערים, מצא הנוצרי את היהודים, הכופרים. עליהם סיפרו לו שבידם כתבי הקודש, ובכתבים אלה, כך היה ברור לכל נוצרי בימים ההם, כתוב על ישו ושליחותו. היהודים יודעים קרוא וכתוב ומתכחשים לאמת הנוצרית. כנראה הם כוהנים לשטן, המוכנים לסבול למען השקר, שהרי הנוצרים משפילים אותם ומפלים אותם לרעה.

[...]

על דמות היהודי שיש לסובלו בהשפלה [לסבול ולהשפיל] הוסיפו אפוא [אם כן] בני ההמון הנוצרי את ציור היהודי שדרכו להזיק והוא עבד נרצע לכוחות הטומאה והרשע. [...] פשוטי עם לא תפסו את הפשרה של מתן אפשרות קיום ליהודים מתוך השפלה. הם גרסו [חשבו] - בייחוד בשעה שיצאו נסערים לרחוב - נצרות או מוות.

(מ' זיו, ח"ה בן ששון, י"מ לנדאו, דברי הימים, כרך ב', הוצאת יובל, תשל"ט, עמ' 205)

- על פי הקטע ועל פי מה שלמדת, הצג את התפיסה הדתית (העיקרון התאולוגי) של הכנסייה בנוגע ליחס של הנוצרים כלפי היהודים.

- על פי הקטע, הסבר את ההבדל בין תפיסה זו ובין היחס של פשוטי העם הנוצרים כלפי היהודים. (18 נקודות)

ב. הסבר שתי סיבות למתיחות בין היהודים ובין תושבי העיר הנוצרים בעיר פראג עד סוף המאה ה-16, והצג דוגמה אחת למתיחות זו. (15 1/3 נקודות)

8. התפתחות העיר פראג

א. הסבר שלושה גורמים שתּרמו להתפתחות העיר פראג עד סוף המאה ה-16. (17 נקודות)

ב. הסבר שני גורמים שעייכבו את ההתפתחות של העיר פראג עד סוף המאה ה-16. (16 1/3 נקודות)

9. פראג – כלכלה

א. הבא שתי דוגמאות להיותה של פראג מרכז כלכלי במאה ה-16. (14 נקודות)

ב. הסבר כיצד נוצר מעמד "יהודי החצר" בממלכת בוהמיה.

הצג שתי דוגמאות לתרומה של מרדכי מייזל לקהילה היהודית בפראג. (19 1/3 נקודות)

פרק שני – לאומיות וציונות (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 10–13 (לכל שאלה – 16 $\frac{2}{3}$ נקודות).

10. מקור – הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות ולצמיחת התנועה הציונית

א. לפניך קטע העוסק בהיסטוריה של אירופה במאה ה־19.

בתקופה זו [המאה ה־19] נודעה חשיבות רבה לבשורה החדשה, בשורת חופש ושוויון [...] דבר זה שהאמריקנים קנוהו במהפכה, הרי גם בני אירופה יכולים לזכות בו [...]
תוך פחות ממאה וחמישים שנה גדל מספר תושבי אירופה בשלוש מאות וחמישים מיליון ומעלה [...] הערים התרחבו וגדלו [...] שיטות התחבורה החדשות צמצמו את המרחקים, שיטות התעמולה החדשות עיצבו את דעת הציבור [...]
[תוך פחות מחמישים שנה] בכל מקום ישתנו פני החברה עקב שלטון המכונה וההון, ובכל מקום תצטרך הממשלה לדאוג לסוג תושבים חדש, שכסף אין לו והוא עקור משורשיו היציבים שהיו לו לפני, תלוש מן האמונות הישנות של חיי שדה וכפר ושרוי בלי ערכים ובלי מסורת.

(מעובד על פי הא"ל פישר, **דברי ימי אירופה**, ספר חמישי, מוסד ביאליק, תשכ"ב, עמ' 9, 11)

על פי **מה שלמדת**, הצג **שלושה** מן הגורמים שהשפיעו על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה־19.

הסבר כיצד **שניים** מן הגורמים שהצגת באים לידי ביטוי **בקטע**. (10 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הסבר **שתי** דרכים שבהן השפיעו התנועות הלאומיות באירופה על צמיחת הציונות. (6 נקודות)

11. התפתחות התנועות הלאומיות

א. הצג **שניים** מן השלבים בהתפתחות של **התנועות הלאומיות** באירופה במאה ה־19, והסבר את התרומה של **אחד**

מן השלבים שהצגת לעיצוב תודעה לאומית. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. בנימין זאב הרצל מכונה "חוזה מדינת היהודים". בחר **שתי** פעולות שהוא עשה בתחומים שונים, והסבר כיצד

כל אחת מהן מצדיקה כינוי זה. (9 נקודות)

12. העלייה והפעילות הציונית בארץ־ישראל בשנים 1881–1914

א. הסבר **שתי** סיבות לעליית יהודים לארץ־ישראל בשנים 1881–1914, והצג **שני** הישגים של העולים בשנים אלה

בתחום התרבות והחינוך. (8 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הסבר **שניים** מן הקשיים של העולים בשנים האלה בתחום ההתיישבות, והצג **שניים** מן המאפיינים של צורת

התיישבות חדשה **אחת** שנוסדה בתקופה זו. (8 נקודות)

13. מנהיגים ואישים בתנועות הלאומיות

- א. הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. (8 נקודות)
- ב. הסבר את תרומתו של הברון רוטשילד ליישוב היהודי בארץ-ישראל.
בסס את תשובתך על שת דוגמאות. ($8\frac{2}{3}$ נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (1/3 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 14–16.

14. מקור – מלחמת העצמאות

א. עיין בנספח, שבו תצלום ותרשים מתקופת מלחמת העצמאות.

– אחד המאפיינים של מלחמת העצמאות היה היעדר הבחנה בין החזית ובין העורף.
על פי מה שלמדת, הצג מאפיין זה.

– הסבר כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בתצלום ובתרשים.
(20 נקודות)

ב. מה הייתה תוכנית ד', ומה היו הישגיה? (13 1/3 נקודות)

15. המאבק של היישוב היהודי בבריטים (1945–1947)

א. הבא שתי סיבות להקמת "תנועת המרי העברי", ושתי סיבות לפירוקה. (18 נקודות)

ב. הסבר את המטרות של ההעפלה בשנים 1945–1947. הדגם את החשיבות של ההעפלה כפי שהיא באה לידי ביטוי בפרשת אקסודוס. (15 1/3 נקודות)

16. החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947

א. מדוע ההצבעה של שתי המעצמות – ברית המועצות וארצות הברית – בעד תוכנית החלוקה הייתה מפתיעה?
הסבר את השיקולים של כל אחת מן המעצמות להצביע בעד תוכנית החלוקה.
(17 נקודות)

ב. הצג את עיקרי התוכן של החלטת האו"ם שהתקבלה בכ"ט בנובמבר 1947 בנוגע לשאלת ארץ-ישראל.
מה הייתה תגובת הערבים על החלטה זו, ומה הייתה תגובת היהודים על החלטה זו?
(16 1/3 נקודות)

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 17–20.

17. מקור – תהליך הדה־קולוניזציה

- א. הצג את השינוי שחל במצב היהודים החל בשנות הארבעים של המאה ה־20 באחת מארצות האסלאם שלמדת עליה. הסבר מהו לדעתך הגורם העיקרי שהשפיע על שינוי זה. (16 נקודות)
- ב. – הסבר שני גורמים שהשפיעו על היחס אל היהודים בארצות האסלאם, ובאים לידי ביטוי בקטע שלפניך. – על פי מה שלמדת, הצג דרך תגובה אחת של היהודים על יחס זה. (17 $\frac{1}{3}$ נקודות)

שני תהליכים מרכזיים מאפיינים את העולם הערבי בשנים אלה [שנות הארבעים עד אמצע שנות השישים של המאה ה־20]: האחד הוא תהליך הדה־קולוניזציה, והשני הוא התגברות המגמות שחידשו מסורות של אחדות כלל־ערבית מתקופת הח'ליפים והכיבושים הגדולים של האסלאם בימי הביניים. משמעותן הפוליטית המיידית של מגמות אלה הייתה איחוד הכוחות הערביים למאבק נגד הישות הציונית באופן ישיר, ונגד המערב באופן עקיף. שני התהליכים האלה היו קשורים קשר ישיר בהתפתחויות הפנימיות בכל אחת מן המדינות, שעיקרן השלטת צביון ערבי במדינה והתנערות מההשפעות של הקולוניאליזם. תהליכים אלה החלו עוד קודם להקמתה של מדינת ישראל אך התגברו לאחר הקמתה.

(מעובד על פי ח' סעדון [עורך], בגלוי ובסתר – העליות הגדולות מארצות האסלאם

(1948–1967), יד בר־צבי, תש"ס, עמ' 14)

18. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20

- א. בשנות החמישים הייתה עלייה גדולה למדינת ישראל. הסבר שלושה מן הגורמים לעלייה הזאת. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. מהי תפיסת "כור ההיתוך"? בחר שתי פעולות שנקטה מדינת ישראל בתהליך הקליטה של העולים בשנות החמישים והשישים, והסבר כיצד תפיסת "כור ההיתוך" באה לידי ביטוי בפעולות שבחרת. (17 נקודות)

19. מלחמת ששת הימים (1967)

- א. הסבר את הגורמים שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים: שני גורמים שנבעו מן ההתנהלות של מדינות ערב, ושני גורמים שנבעו מן ההתנהלות של מדינת ישראל. (17 נקודות)
- ב. הצג את ההישגים של מדינת ישראל עם תום המלחמה, והסבר שני קשיים שהתעוררו בעקבות הישגים אלה. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

20. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. קובעי המדיניות בישראל התבססו על הנחות מוטעות, לכן הופתעו כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים. נמק טענה זו, והסבר את השפעה של הנחות מוטעות אלה על הימים הראשונים של המלחמה. (17 נקודות)
- ב. הסבר את השפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום הפוליטי, ואת השפעתה על היחסים בין ישראל ובין מצרים. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

בהצלחה!

נספח — תצלום ותרשים מתקופת מלחמת העצמאות (לשאלה 14)

תצלום

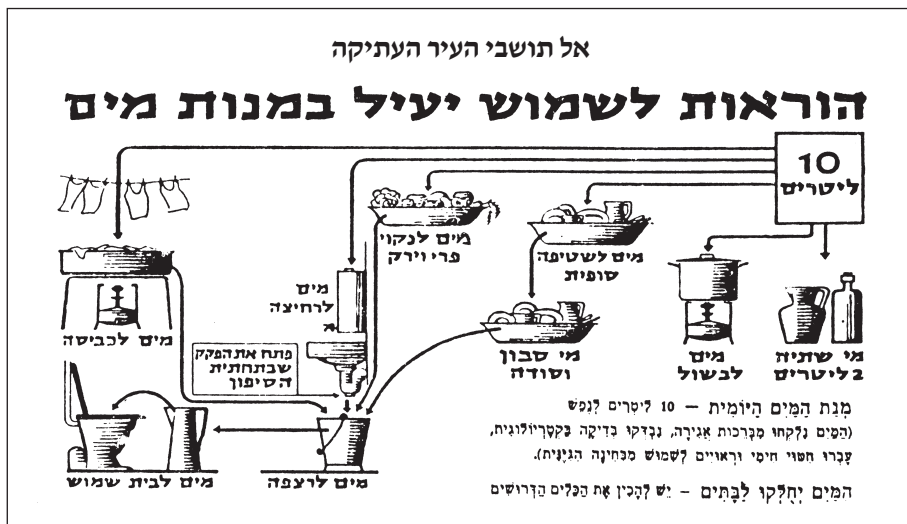
שלט אזהרה ביפו-תל אביב

סכנה!
האויב רואה אותך
אם תתקדם - תיירה

(ל' הרמן [עורכת], תולדות עם ישראל בדורות האחרונים, יחידה 11, האוניברסיטה הפתוחה, 1983, עמ' 14)

תרשים

(ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, חלק ב, מעלות, תשמ"ה, עמ' 288)